

ОЛИВЕРА МАРКОВИЋ

ОСТАВА СРЕДЊОВЕКОВНОГ АЛАТА ИЗ ЧАЧКА

ОЛИВЕРА МАРКОВИЋ
УУ 32000 Чачак
Народни музеј

УДК 930.85 (497.11)

У Народни музеј у Чачку dospела је 1968. године остава алата коју су радници открили у кругу предузећа „Литопапир“. Пронађена је приликом копања канала за телефонски кабл, на дубини од око 0,80 м, у слоју песковите земље. Јако кородиран алат је према речима налазача „лежао наслaган један преко другог“.

КАТАЛОГ НАЛАЗА:

1 — Секира. Масивна, са овалним усадником, сечиво је троугаоног пресека са лучном оштрицом. Гвожђе, ковање. Дим: дужина сечива 118, ширина 148, висина ушице 52, отвор ушице 45 x 27. (Т. I, сл. 2). Добро очувано. Инв. бр. А 1218.

2 — Секира. Овални усадник, сечиво које се нагло, лучно шири надолe. Гвожђе, ковање. Дим: дужина сечива 130, ширина 147,

висина ушице 45, отвор ушице 34 x 34. (Т. I, сл. 3). Добро очувано. Инв. бр. А 1219.

3 — Б р а д в а. Масивна, са овалним усадником, сечиво правоугаоно, са израженијим горњим делом и равном оштрицом. Гвожђе, ковање. Дим: дужина сечива 170, ширина 78, висина ушице 37, отвор ушице 39 x 24. (Т. I, сл. 1). Добро очувано. Инв. бр. А 1220.

4 — К о с и р. Лучно сечиво, са спољашње стране испуст у облику мале секире, са дугим трном за усађивање. Гвожђе, ковање. Дим: дужина 374, ширина 91. (Т. III, сл. 1). Оштећено корозијом. Инв. бр. А 1200.

5 — К о с и р. Лучно сечиво, са спољашње стране испуст у облику мале секире, са дугим трном за усађивање. Гвожђе, ковање. Дим: Дужина 380, ширина 63. (Т. III, сл. 2). Оштећено корозијом. Инв. бр. А 1199.

6 — Ж в а л е. Компоноване од две перфориране странице са два мања беочуга, повезане су пречагом кроз коју се провлачи већа алка. Гвожђе, ковање. Дим: дужина 140, ширина 115, пречник мањих алки 19, пречник велике алке 92. (Т. III, сл. 3). Фрагментовано. Инв. бр. А 1221.

7 — Ж в а л е. На прелом, са алкама за провлачење ремења на крајевима. Гвожђе, ковање. Дим: дужина 244, пречник алки 50. (Т. III, сл. 8). Фрагментовано. Инв. бр. А 1095.

8 — К о с а. Дуго, благо повијено сечиво, са кратким раскуцаним трном за усађивање правоугаоног облика. Гвожђе, ковање. Дим: дужина 870, ширина 40. (Т. II, сл. 6). Јако оштећено корозијом. Р. бр. 267/68.

9 — С р п. Сечиво лучно извијено, краћи трн правоугаоног пресека. Гвожђе, ковање. Дим: дужина 429, ширина 30. (Т. II, сл. 4). Фрагментовано. Р. бр. 268/68 а.

10 — С р п. Сечиво лучно извијено, краћи трн правоугаоног пресека. Гвожђе, ковање. Дим: дужина 388, ширина 28. (Т. II, сл. 3). Оштећено корозијом. Р. бр. 268/68 б.

11 — С р п. Сечиво лучно извијено, краћи трн правоугаоног пресека. Гвожђе, ковање, Дим: дужина 500, ширина 30. (Т. II, сл. 1). Оштећено корозијом. Р. бр. 168/68 ц.

12 — С р п. Сечиво лучно извијено, краћи трн правоугаоног пресека. Гвожђе, ковање. Дим: дужина 434, ширина 30. (Т. II, сл. 2). Оштећено корозијом. Р. бр. 268/68 д.

13 — П о с т о љ е. Тространог облика, са три ногара са раскуцаним столицама извученим на спољашњу страну. Гвожђе, ковање.

Дим: ширина 325, висина 84. (Т. I, сл. 9). Оштећено корозијом. Р. бр. 274/68 а.

14 — Постоље. Троугаоног облика, са три ногара са раскупцима стопицама извученим на спољашњу страну. Гвожђе, ковање. Дим: ширина 315, висина 115. (Т. I, сл. 8). Оштећено корозијом. Р. бр. 274/68 б.

15 — Сврдло. Четвртастог пресека, у облику једанпут спирално увијене кашичице, насупрот које је трн за усађивање. Гвожђе, ковање. Дим: дужина 523, ширина 44. (Т. III, сл. 7). Оштећено корозијом. Р. бр. 270/68 а.

16 — Сврдло. Четвртастог пресека, у облику једанпут спирално увијене кашичице, насупрот које је трн за усађивање. Гвожђе, ковање. Дим: дужина 431, ширина 17. (Т. III, сл. 6). Оштећено корозијом. Р. бр. 270/68 б.

17 — Сврдло. Четвртастог пресека, у облику једанпут спирално увијене кашичице, насупрот које је трн за усађивање. Гвожђе, ковање. Дим: дужина 335, ширина 17. (Т. III, сл. 5). Оштећено корозијом. Р. бр. 270/68 ц.

18 — Сврдло. Четвртастог пресека, у облику једанпут спирално увијене кашичице, насупрот које је трн за усађивање. Гвожђе, ковање. Дим: дужина 620, ширина 10. (Т. III, сл. 4). Оштећено корозијом, деформисано. Р. бр. 270/68 д.

19 — Бургија. Хоризонтално постављен обруч на горњој половини, доњи део тордиран (спирално увијено сечиво), на горњем делу се завршава у облику трна за усађивање. Гвожђе, ковање. Дим: дужина 540, обим обруча 135. Оштећено корозијом. (Т. II, сл. 5). Р. бр. 273/68.

20 — Потковица. Задебљали спољашњи руб, уз кога се налазе на једној страни три, а на другој страни две перфорације за заковице. Гвожђе, ковање. Дим: дужина 115, ширина 108. (Т. I, сл. 10). Фрагментовано, оштећено корозијом. Р. бр. 269/68.

21 — Лопата. Полукружног облика, са усадником кружног пресека. Гвожђе, ковање. Дим: дужина 108, ширина 65. (Т. I, сл. 4). Фрагментовано, оштећено корозијом. Р. бр. 269/68.

22 — Ланац. Састављен од седам чланака и једне алке на крају. Гвожђе, ковање. Дим: дужина 448. (Т. I, сл. 5). Оштећено корозијом. Р. бр. 278/68.

23 — Предмет непознате намене. Шипка правоугаоног пресека на једном крају савијена, на другом истањена и сави-

јена у петљу. Гвожђе, ковање. Дим: дужина 187, ширина 33. (Т. I, сл. 6). Р. бр. 272/68.

24 — Предмет непознате намене. Шлика правоугаоног пресека, на једном крају савијена под правим углом, на другом крају раскуцана са помичном заковицом на средини. Гвожђе, ковање. Дим: дужина 266, ширина 41. (Т. I, сл. 7). Р. бр. 271/68.

У остави из Чачка, поред пољопривредног алата, који доминира (девет примерака), заступљен је и дрводељски алат (шест примерака), предмети који се употребљавају у домаћинству (три примерка), делови коњске опреме (три примерка) и два предмета непознате намене. Сви предмети су од гвожђа и стање очуваности им је, услед стајања, углавном веома лоше.

ПОЉОПРИВРЕДНЕ АЛАТКЕ

Најбројнији од пољопривредног алата у овој остави су српови. Пронађена су четири српа (Т. II, сл. 1, 2, 3 и 4) са сечивом које је у тој мери оштећено да се не може закључити да ли је било назубљено. Косири (Т. III, сл. 1 и 2) су карактеристичног облика са тзв. „секирицом“, која је служила за сечење тањих грана приликом крчења.¹ Коса је дугачка и са дршком је повезана помоћу модификованог трна (раскуцан и под правим углом окренут од сечива).² Секире су сличне по типу, при чему је једна масивнија.³ Мада је основна намена секире обрада дрвета, оба примерка ћемо сврстати у пољопривредни алат.⁴

ДРВОДЕЉСКЕ АЛАТКЕ

Сврдла (Т. III, сл. 4, 5, 6 и 7) су вероватно имала хоризонталну дршку и служила су за бушење дрвета. Брадва (Т. I, сл. 1) је коришћена за скидање коре, дељање дрвета.⁵ Поред осталог дрводељског алата, у остави је нађена и једна бургија за коју немамо аналогije у литератури и која је вероватно служила за бушење рупа мањег пречника.

ОСТАЛИ ПРЕДМЕТИ

Коњској опреми припадају два примерка жвала различитог типа (Т. III, сл. 3 и 8)⁶ и фрагментована потковица (Т. I, сл. 10). Два

међусобно слична сацака-постоља за огњиште (Т. I, сл. 8 и 9) и ла-
нац који је служио за качење посуда изнад ватре (Т. I, сл. 5), спа-
дају у предмете који су коришћени у домаћинству. С обзиром на
релативно мале димензије, ту највероватније спада и полукружна
лопатица (Т. I, сл. 4). Намена два предмета од савијене шипке (Т. I,
сл. 6 и 7) остала је за сада непозната.

ДАТОВАЊЕ ОСТАВЕ

Алат спада у ону врсту археолошког материјала који је у ду-
жем временском периоду претрпео незнатне промене. Поједини об-
лици се готово неизмењени употребљавају још од праисторије. Сто-
га се, кад год је могуће, његова старост одређује помоћу другог, хро-
нолошки осетљивијег материјала. Нажалост, чињеница да је ова ос-
тава доспела у музеј као случајан налаз, без одговарајућег архео-
лошког контекста, ту могућност ускраћује. Једино на шта у овом
случају можемо да се ослонимо је морфолошка анализа појединих
делова оставе. Од свих предмета, једино за секире можемо рећи да
се у оваквим облицима као у остави појављују почев од XIV века,
што се условно може сматрати и за *terminus ante que* поп оставе
из Чачка.⁷

НАПОМЕНЕ

1. Ивана Поповић, „Античко оруђе од гвожђа у Србији“, Београд, 1988,
стр. 76. Аутор ове монографије је погледао оставу из Чачка и задужио ме ни-
зом корисних савета, па му се, и овом приликом, захваљујем.

2. Код свих српова, судећи по функцији коју су обављали, за додатно
причвршћивање дршке морали су бити коришћени и метални обручеви, који
овог пута нису пронађени.

3. Ивана Поповић, н. д., стр. 61.

4. Драгољуб Бојовић, „Остава римског пољопривредног алата из села
Бровић код Обреновца“, Годишњак града Београда, књ. XXV, Београд, 1978,
стр. 193.

5. Станимир Барачки, „Групи налаз старосрпског гвозденог алата из
Вршца“, Рад војвођанских музеја, 9, Нови Сад, 1960, стр. 192, Т. III, сл. 20.

6. Драган Радојевић, „Раноаварски налаз из Стапара“, Рад војвођанских
музеја, 32, Нови Сад, 1989—1990, стр. 131, Т. I, сл. 1. Исти тип жвала на преклоп,
као под редним бројем 7 у каталогу, нађен је и у аварском коњаничком гробу
из VII века.

7. Ивана Поповић, н. д., стр. 62.

RESSERRE A OUTILS MÉDIEVAUX DÉCOUVERTE A ČAČAK

En 1968, à Čačak, une remise à outils a été découverte fortuitement dans l'enceinte de l'entreprise »Litostroj«. La remise contenait 24 objets, tous en fer forgé, mais gravement corrodés du fait qu'ils étaient longtemps restés dans la terre. En plus des outils servant à travailler le bois et à labourer les champs (ceux-ci étant les plus nombreux), on y trouve aussi des pièces du harnais, plusieurs ustensiles de ménage et deux objets à usage inconnu.

De tout l'outillage découvert dans la resserre en question, seules les haches peuvent être datées avec plus ou moins de certitude. On peut dire que celles-ci n'ont pris cette forme qu'à partir du XIVe siècle, si bien que l'ensemble de la resserre pourrait être située dans les derniers siècles du Moyen âge.

Olivera Marković

